

FICTION
CONNECTION

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Magdalena Mărculescu

Simon Sebag Montefiore

Sașenka

Traducere din engleză de Laura Karsch

Unde valurile mării stropesc
Stâncile pustii...
Cu tandrețe o vrăjitoare
Talismanul ei mi-l dăruie.
Cu blândețe ea îmi spuse:
Tu nu trebuie să-l pierzi,
Cu puterile imense,
Dragostea ți-l oferi.

Alexandr Pușkin, *Talismanul*

Uneori, prin aceste locuri, întâlnești oameni atât de remarcabili, încât, indiferent cu cât timp în urmă i-ai cunoscut, îți este cu neputință să ți-i amintești fără să-ți tresară inima.

Nikolai Leskov, *Lady Macbeth din Mtsensk*

*Abandonat sunt, un orfan, și nimeni nu îmi poartă de grijă,
Am să mor curând și nimeni n-o să se roage la mormântul meu,
Numai privighetoarea va cânta uneori în copacul alăturat.*

Cântecul copiilor străzii din Petrograd, 1917

Universitatea din Moscova
Gazeta Facultății de Științe Umaniste
12 martie 1994

Anunțuri

Locuri de muncă

Angajăm imediat tânăr istoric, având experiență de cercetare în arhivele de stat rusești. Proiectul: istoria unei familii, căutare persoane dispărute etc.

Șase luni. Se cere discreție absolută.

Salariul în \$ plus cheltuieli. Condiții:

Pașaport/acte de identitate valabile. Numai cei mai buni absolvenți pot aplica. Persoana de contact: academicianul Boris Beliakov, șeful Catedrei de Istorie Modernă și Contemporană, Facultatea de Științe Umaniste.

PRIMA PARTE

Sankt Petersburg, 1916

Era abia după-amiază, dar soarele apusese deja, când trei jandarmi ai Țarului își ocupară pozițiile în fața Institutului Smolnii pentru fetele din înalta societate. Era un lucru neobișnuit să vezi în ultima zi a anului școlar polițiști în fața celui mai prestigios internat de fete din Sankt Petersburg, dar iată, aici erau, imposibil de confundat în paltoanele lor militarești, gri-închis, cu săbiile scânteietoare și căciulile din blană de miel, cu șiret din păr de cal. Unul pocnea nerăbdător din degete, altul își deschidea și închidea tocul din piele al revolverului Mauser, iar al treilea stătea neclintit, cu picioarele depărtate și degetul mare prins de curea. În spatele lor se îngrămădeau în așteptare sănii trase de cai, împodobite cu blazoane roșii-aurii, precum și câteva limuzine strălucitoare. Fulguia, dar zăpada nu se vedea decât în licărirea felinarelor și în lumina galbenă a automobilelor care treceau pe stradă.

Era a treia iarnă din Marele Război și părea cea mai întunecată și lungă de până atunci. În spatele porții negre, din capătul aleii pavate, se înălțau în amurgul timpuriu splendidele coloane albe ale Institutului, ca un transatlantic care plutește în ceață. Nici măcar acest internat, patronat de Țarină și frecventat de fiicele aristocraților

și profiturilor de război, nu mai reușea să asigure hrana elevilor sale sau să încălzească dormitoare. Anul școlar se încheia mai devreme decât de obicei. Bogații sufereau și ei de pe urma lipsurilor. Puțini își mai puteau permite combustibilul pentru automobile, iar trăsurile reveniseră la modă.

În Sankt Petersburgul măcinat de război, întunericul iernii avea o notă aparte, de beznă arctică sumbră. Zăpada pufoasă înăbușea zgomotele cailor și motoarelor, dar gerul tăios ascuțea mirosurile: petrol, balegă, aburul de alcool din respirația vizitivilor care sforăiau, penetranta apă de colonie și țigările șoferilor în uniforme cu tigele galbene și roșii, precum și aromele florale de la găturile femeilor care așteptau.

Pe bancheta din piele roșu-burgund a unui Delaunay-Belleville ședea la lumina unei lămpi cu petrol o femeie tânără, serioasă, cu fața în formă de inimă, ținând în poală un roman englezesc. Audrey Lewis — Mrs Lewis pentru stăpânii ei, Lala pentru protejata ei adorată — dărdăia de frig. Se acoperi mai bine cu blana groasă de miel; purta mănuși, o căciulă din blană de lup și un palton gros. Și totuși, tremura de frig. Nu-i acordă nicio atenție lui Pantelimon, șoferul, când acesta se așeză pe scaunul său și își aruncă zvâcnind din degete țigara în zăpadă. Ochii ei căprui erau ațintiți asupra intrării școlii.

— Grăbește-te, Sașenka! murmură Lala în engleză.

Se uită la ceasul de alamă din peretele de sticlă, care despărțea bancheta din spate de locul șoferului.

— Nu mai e mult!

O bucurie maternă îi inundă pieptul: își imaginează alergând spre ea, prin zăpadă, silueta înaltă a Sașenkăi. Puține mame veneau să-și aștepte odraslele în fața

Institutului Smolnii, și aproape niciun tată. Însă Lala, guvernanta, venea de fiecare dată după Sașenka.

Câteva minute doar, copila mea, gândi Lala, copila mea serioasă, deșteaptă, fermecătoare.

Felinarele care licăreau în spatele gingașelor flori de gheață, de pe geamurile aburite ale automobilului, îi dădeau sentimentul că se întorsese în timp la Pegsdon, satul copilăriei din Hertfordshire. Nu mai fusese de șase ani în Anglia și se întreba dacă avea să-și mai revadă vreodată familia. Dar, dacă ar fi rămas acolo, nu ar fi cunoscut-o pe draga ei Sașenka. Intrase în slujbă la baronul și baroneasa Zeitlin cu șase ani în urmă și începuse astfel o viață nouă în capitala Rusiei, Sankt Petersburg. Acum șase ani, o fetiță în costum marinăresc o întâmpinase cu răceală, o studiasse din cap până-n picioare și îi întinsese apoi englezoaicei mâna, așa cum oferi cuiva un buchet de flori. Noua guvernanta nu cunoștea mai deloc limba rusă, dar se lăsă într-un genunchi și cuprinse între palmele ei mânuța fierbinte a fetei. Aceasta se lipi de ea, întâi șovăitor, apoi tot mai apăsător și își culcă în cele din urmă capul pe umărul Lalei.

— *Mnie zavut Mrs Lewis*, spuse englezoaica într-o rusă stâlcită.

— Bine ai venit, oaspete așteptat, Lala! Mie mi se spune Sașenka, răspunse fetița într-o engleză ciudat de greoaie.

Și de atunci așa rămăsese: Mrs Lewis avea să se numească Lala. Era de parcă doi oameni nevoiași se așteptaseră unul pe celălalt. Se iubiră din prima clipă.

— E cinci fără două minute, se auzi din pâlnie vocea de tinichea a șoferului.

Guvernanta se aplecă în față, își luă din cârlig propria pâlnie de alamă și răspunse într-o rusă fără cusur (dar cu accent englezesc):

— Mulțumesc, Pantelimon.

— Ce-or face faraonii aici? Întrebă șoferul.

Toată lumea folosea această expresie când se referea la poliția politică, la jandarmerie. Șoferul chicoti.

— Să-și fi ascuns fetele pe sub juupoane vreun cod secret nemțesc?

Lalei nici nu-i trecea prin minte să discute asemenea lucruri cu un șofer.

— Pantelimoane, du-te înăuntru și adu-i geamantanul, îi spuse pe un ton sever.

Dar de ce or fi jandarmii aici? se întrebă Lala. Ce să însemne asta?

Fetele întotdeauna ieșeau punctual. Madame Buxhoeven, directoarea școlii, pe care fetele o numeau Grand-maman, conducea Institutul ca pe o cazarmă prusacă — dar în limba franceză. Lala știa că Grand-maman se bucura de favoarea împărătesei-mamă, Maria Feodorovna, precum și de cea a împărătesei actuale, Alexandra.

Un ofițer de cavalerie și o ceată de elevi și studenți cu chipie pe cap, în uniforme cu nasturi aurii, intrară pe poartă să-și aștepte iubitele. În Rusia, până și elevii purtau uniformă. Când îi zăriră pe cei trei jandarmi, încetiniară surprinși și trecură apoi pe lângă aceștia, aruncându-le tot mereu priviri peste umăr: Ce căuta poliția politică în fața unui internat pentru fete din înalta societate?

Vizitiii în cojoace groase și lungi până în pământ, cu eșarfe roșii și pălării de fetru, care așteptau să le ducă acasă pe fiicele stăpânilor lor, băteau pasul pe loc și își mângâiau caii. Și ei îi studiau pe jandarmi.

Ora cinci. Canaturile ușii Institutului Smolnii se deschiseră larg, aruncând pe scări în jos, în direcția porții, o fâșie de lumină galbenă ca penela unui canar.

— Uite, vin!

Lala lăsă grăbită cartea din mână.

Madame Buxhoeven, în sevara ei pelerină neagră și rochia de serj cu guler alb scrobit, își făcu apariția pe prima treaptă de sus, în conul de lumină — de parcă ar fi avut roți sub tălpi, ca o santinelă pe un ceas elvețian, își spuse Lala. Pieptul marmorat al lui Grand-maman, proeminent ca un munte, era vizibil chiar de la distanță — iar vocea ei răsunătoare făcea să crape gheața la o distanță de o sută de pași. Deși era un ger crunt, Lala coborî geamul și aruncă o privire afară, cu o bucurie crescândă. Se gândea la ceaiul preferat al Sașenkăi, care le aștepta deja în salonaș, și la biscuiții pe care îi cumpărase special pentru ea de la magazinul englezesc din Naberejnaia. Cutia de la Huntley & Palmers era lângă ea, pe bancheta din piele roșu-burgund.

Vizitiii se suiră pe caprele vehiculelor, care trosniră, și luară poziție, cu biciul în mână. Pantelimon își așeză chipiul pe cap, îmbracă o haină garnisită cu stacojiu și aurii și, netezindu-și mustața bine aranjată, îi făcu Lalei cu ochiul. De ce or fi crezând bărbații că ne îndrăgostim de ei doar fiindcă știu să pornească un automobil, se întrebă Lala, pe când motorul porni cu păcăneli și poticneli.

Pantelimon zâmbi, dând la iveală o gură plină de dinți stricați. Din pâlnie se auzi vocea lui răgușită.

— De ce întârzie pisicuța noastră? Îndată oi avea două frumuseți în automobil.

Lala clătină din cap.

— Hai odată, Pantelimoane. Un geamantan și o geantă, ambele cu inscripția Asprey din Londra. *Bistro!* Repede!

Era ultima lecție: cusut pentru Țar și patrie. Sașenka se prefăcea că ar coase o pereche de pantaloni verzui, dar nu era atentă și se înțepa mereu în deget. Clopoțelul avea să sune din clipă-n clipă și să le elibereze pe ea și pe celelalte fete din închisoarea de secol optsprezece, cu dormitoarele ei, în care era tot timpul curent, cu sălile de mese răsunătoare și sălile de bal din alabastru.

Sașenka își propuse să facă reverența prima în fața profesoarei — pentru a ieși prima din clasă. Întotdeauna își dorise să fie altfel decât celelalte fete: fie prima, fie ultima, dar niciodată undeva la mijloc. De aceea și ședea în față, cea mai apropiată de ușă.

Simțea că devenise prea matură pentru Smolnii. Avea lucruri mai serioase în minte decât neroziile și preocupările superficiale ale celorlalte eleve de la ceea ce ea numea „Institutul pentru capete seci din înalta societate”. Acestea nu vorbeau decât despre secvențele de pași ale unor dansuri stupide, precum *cotillon*, *pas d'espagne*, *pas de patineur*, *trigonne* și *chiconne*, despre cele mai recente scrisori de dragoste de la Mișa sau Nikolașa din Regimentul de Gardă, despre cele mai la modă rochii de bal și, în mod deosebit, despre cum să își pună cel mai bine în valoare decolteul. Discutau la nesfârșit această chestiune cu Sașenka, seara, după ce se stingeau luminile, fiindcă ea avea sânii cei mai plini din întreaga clasă. Spuneau că o invidiază atât de mult! Lipsa lor de profunzime nu i se părea doar îngrozitoare, o stânjenă de-a binelea, fiindcă ea, spre deosebire de celelalte, nu dorea să-și pună sânii în valoare.

Sașenka avea șaisprezece ani și nu mai era o copilă, după cum ea singură își spunea. Își ura uniforma de școală: rochia albă, simplă, din bumbac și muselină, cu un șorțuleț drăguț și o pelerină apretată, care îi acoperea doar umerii, o făcea să pară tânără și nevinovată. Acum, ea era femeie, și încă o femeie cu o mistune. Dar, în pofida secretelor, îi era dor de iubita ei Lala, care o aștepta afară, în automobilul tatălui ei, cu biscuiții englezești lângă ea, pe banchetă.

Bătăile sacadate din palme ale lui Maman Sokolov (toate profesoarele trebuiau numite Maman) o smulseră pe Sașenka din reverie. Mică, durdulie, cu părul creț, Maman spuse cu o voce răsunătoare:

— Domnișoarelor, strângeți-vă lucrurile! Sper că ați muncit cu spor pentru vitejii noștri soldați, care își jertfesc viețile pentru patria noastră și pentru Majestatea Sa Țarul!

Astăzi, la lecția de cusut pentru Țar și patrie, avuseseră sarcina de a coase un articol de lux de ultimă oră — fermoare — la pantalonii soldaților greu încercați ai Rusiei, care erau măcelăriți cu miile sub comanda lui Nicolae al II-lea. Aceasta fusese o îndatorire ce le făcuse pe eleve să chicotească înfundat.

— Dați-vă toată silința la munca aceasta dificilă, le somase Maman Sokolov. Un fermoar prost cusut ar putea constitui pentru luptătorul rus, care este oricum expus unor mari pericole, o primejdie în plus.

— Acolo își ține arma? îi șoptise Sașenka fetei de alături. Celelalte eleve auziseră și râseseră. Niciuna dintre ele nu își dădea mare silință la cusut.

Ziua parcă nu se mai sfârșea: ceasurile se târâseră grele ca plumbul de la micul dejun în sala mare de mese — și

obligatoria reverență în fața uriașului portret al mamei Țarului, împărăteasa-mamă Maria Feodorovna, cu privirea ei pătrunzătoare și gura cicălitoare.

După ce strânse toți pantalonii, cu fermoarele lor prost cusute, Maman Sokolov bătu din palme.

— Mai este un minut și sună clopoțelul. Înainte de a pleca, *mes enfants*, aș dori să văd cea mai reușită reverență a acestui an școlar! Iar o reverență reușită este o...

— Reverență ADÂNCĂ! exclamă fetele râzând.

— O, da, nobilele mele doamne. O reverență ADÂNCĂ, *mes enfants*, este o datorie pentru FETELE DIN ÎNALTA SOCIETATE. Veți observa că o doamnă, cu cât se află mai sus în Tabelul rangurilor, pe care l-a introdus primul nostru împărat, Petru cel Mare, cu atât mai adâncă va fi reverența ei, când va fi prezentată Majestăților Sale. Atingeți pământul!

Când spunea „adâncă”, Maman Sokolov își cobora glasul în adâncimi și mai profunde.

— Numai vânzătoarele de prăvălie fac o reverență micuță, *comme ça* — și Maman Sokolov își îndoi puțin genunchii, iar Sașenka prinse privirile celorlalte fete și încercă să-și ascundă un zâmbet — în vreme ce DOAMNELE FAC O REVERENȚĂ ADÂÂÂÂNCĂ! Atingeți pământul cu genunchii, fetele mele, *comme ça* — și Maman Sokolov își îndoi genunchii cu atâta energie uimitoare, încât aproape atinseră podeaua. Cine începe?

— Eu!

Sașenka se ridicase deja, ținând în mâini ghiozdanul gravat, din piele de vițel, și geanta din pânză de in, în care avea cărțile. Ardea de nerăbdare să plece odată și, drept urmare, făcu cea mai adâncă și aristocrată reverență care îi reușise vreodată, chiar mai adâncă decât cea pe

care o făcuse înaintea împărătesei-mamă, de ziua Sfintei Ecaterina.

— *Merci, maman!* spuse.

În spatele ei le auzi pe celelalte fete șușotind surprinse, căci ea era de regulă rebela clasei. Dar lucrul acesta nu o mai interesa. Încă de astă-vară. Secretele acelor seri parfumate de vară spulberaseră și reclădiseră totul.

Când clopoțelul sună, Sașenka era deja pe coridor. Își plimbă privirea în jur, la tavanul cu stucatură, la parchetul lucios și la licărul electric al candelabrelor. Era singură.

Își aruncase pe un umăr ghiozdanul, pe care era gravat numele ei complet, baroneasa Alexandra Zeitlin, dar bunul ei cel mai de preț îl ținea în mâini: o geantă urâtă din pânză, pentru cărți, pe care și-o lipi de piept. Acolo se găseau prețioasele ei volume, romanele realiste ale lui Zola, lirica sumbră a lui Nekrasov și revolta pătimașă a lui Maiakovski.

Porni să traverseze în fugă coridorul, în direcția lui Grand-maman, a cărei siluetă se evidenția pe fondul luminilor limuzinelor și al înghesuiei de guvernante și vizitii, care le așteptau cu toții pe fetele din înalta societate de la Smolnii. Dar era prea târziu. De-a lungul coridorului, ușile se deschiseră larg și Sașenka se trezi înconjurată de fete râzând, în rochii albe și șorțulețe albe de dantelă, cu ciorapi albi și pantofi albi, moi. Se revărsară pe coridor, spre garderobă, ca o avalanșă de zăpadă pufoasă. Împotriva acestui torent se căznea să înainteze mulțimea de vizitii și șoferi, cu pași greoi, bărbi lungi, albite de chiciură, și paltoane pătrunse de gerul amurgului nordic, pentru a lua bagajele fetelor. În uniforma sa splendidă, cu chipiul pe cap, Pantelimon stătea pironit în mulțime și se holba ca în transă la Sașenka.